

**BRENDON
SANDERSON**

PUT KRALJEVA

DRUGI TOM

Preveo
Ivan Jovanović

■ Laguna ■

Naslov originala

Brandon Sanderson

THE WAY OF KINGS

Copyright © 2010 by Dragonsteel Entertainment, LLC

Translation copyright © 2014 za srpsko izdanje, LAGUNA

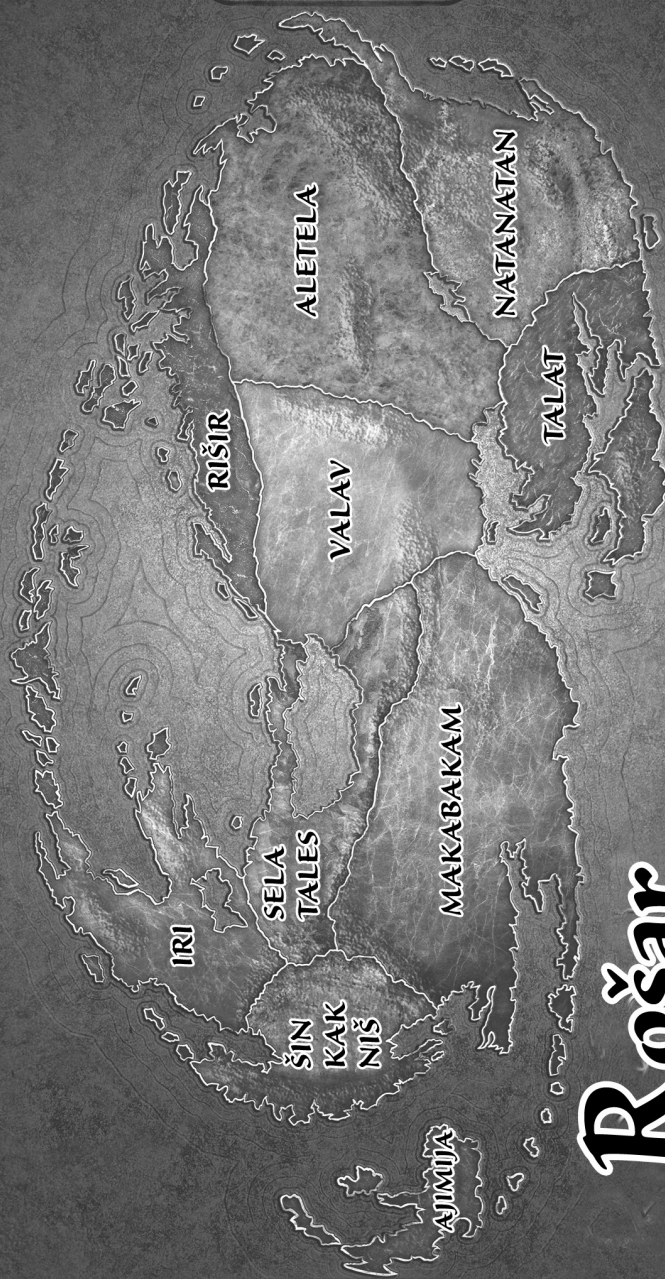

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Za Emili,
Koja je toliko strpljiva,
toliko draga
i toliko divna
da se to rečima ne može opisati.
Ali ja svejedno pokušavam.

Rošar

EPOKA SREBRNH KRALJEVSTAVA

Senomar

Sadržaj

Predgovor	15
Deo treći: Umiranje – nastavak	17
Interludijumi	247
Deo četvrti: Olujno obasjavanje	271
Deo peti: Tišina sa nebesa.	613
Epilog: Od najviše vrednosti	661
Završna beleška.	667
Ars arkanum	669

ILUSTRACIJE

Karta Rošara	12–13
Šalanina beležnica: Kremenkora	14
Šalanina beležnica: Sekirpsi.	75
Istorija čoveka	121
Šalanina beležnica: Kamenpupoljci	220
Navanina beležnica: Jedan	327
Šalanina beležnica: Biljke	365

Navanina beležnica: Dva	459
Pojedinosti visoravni Kula	498
Reljef Nalan'elina	584

PUT KRALJEVA

ROŠAR

KLJUČALI OKEAN

OSTRVA

more

TU BAJLA

TU TRIJAKS
FAJIA

Ru Parat

Elanar

DŽAH KEVED

BAVIJA

Valat

Silnasen

Vedenar

Dumadarij

Karbrant

Dugočelni tesnac

TAJLENA

HERDAZ

Zalobnikova Riznica

Varikev

Kolinar

Sulin

Ratalas

Karanak

Smskane ravnice

Zorina Sen

Novi Natanan

MRAZozemlje

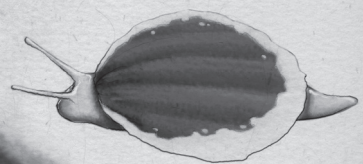
Plitke kripte

OKEAN POREKLA

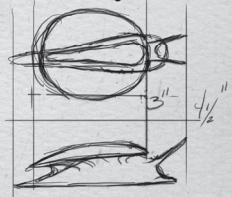

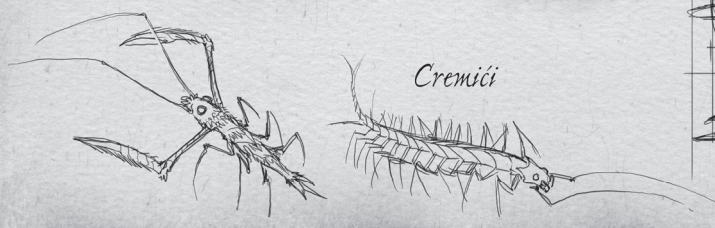
Kremenkor

Kremen-žuč?

Čremšči

Predgovor

Dobro došli u drugi deo Laguninog izdanja *Putu kraljeva*.

Put kraljeva je dugo pisan. Na ovoj knjizi radim već nekih dvadeset godina, na ovaj ili onaj način. Prvi nacrt bio je završen 2002, mada sam tada zaključio da knjiga još nije dovoljno dobra za objavljivanje. Bilo mi je potrebno još sedam godina da likove, svet i zaplet izbrusim do nivoa koji sam želeo da postignem.

Svih tih godina, željno sam iščekivao priliku da napokon napišem veličanstveni ep razmera onakvih kakve sam želeo. Jedna od poteškoća koje sam poslednjih nekoliko godina imao bila je i shvatanje da će prva knjiga – da bih postavio priču onako kako treba, ali da bi ona opet bila u potpunosti zaokružena – morati da bude obimna. Najverovatnije najobimnija knjiga u serijalu. Znao sam da će zbog njenog obima biti teško da se odštampa u jednom tomu.

Dugo sam razmišljao o tome. Igrao sam se sa izbacivanjem čitavih delova da bih skratio knjigu, igrao sam se sa izbacivanjem likova. Na kraju sam zaključio da to nije moguće. Makar ne ako hoću da napišem priču kakvu želim da napišem. I tako, kada sam 2009. napisao ovaj roman (a napisao sam ga od nule, odbacivši

sve prethodne nacрте), napisao sam ga onoliko obimnog koliko je bilo potrebno. Takođe sam izdavačima dao mogućnost da knjigu podele na dva dela ako se to pokaže neophodnim.

Lično sam odabrao tačku preloma. Mada bi bilo najlakše podeliti roman na kraju jednog od pet „delova“ koji postoji u knjizi, to mi nije zvučalo kako treba. Ti prelomi predviđeni su da obeleže kraj jedne sekvence i početak nove, ali nije bilo predviđeno da budu zasebne celine. Umesto toga, podelio sam roman po sredini jednog od tih delova. Smatram da je to najbolje mesto, ako ćemo već da završimo jednu polovinu i počnemo drugu.

Tačka preloma odabrana je tako da se nekoliko zapleta dovedu do kraja, a istovremeno se daju naznake pravih izazova koji tek čekaju. Međutim, želeo bih da vam bude jasno da je ovo jedna priča u jednom pripovednom nizu i da nije predviđeno da se čita u dva dela. Podstičem čitaoce da je smatraju jednom celinom.

Izvinjavam se zbog potrebe koja je ovo nametnula, ali ovo je priča zahtevala. Kao i uvek, najiskrenije vam zahvaljujem na čitanju i na tome što ste mi podrška dok pišem.

Ako još niste pročitali Deo I ovog izdanja *Puti kraljeva*, ohrabrujem vas da to sada uradite.

PRE PET I PO GODINA

Kaladine, vidi ovaj kamen“, pozva ga Tijen. „Menja boju kada ga pogledaš iz raznih uglova.“

Kal skrenu pogled s prozora i pogleda brata. Sada trinaestogodišnjak, Tijen je i dalje bio poletan. Mada je porastao, i dalje je bio sitan za svoje godine, a njegova gusta crno-smeđa kosa i dalje nije imala nikakve namere da se pokorava češljanju. Čučao je pored lakiranog trpezarijskog stola tako da su mu oči bile u ravni sa uglačanom površinom dok je gledao jedan kamičak.

Kal je sedeo na stoličici i kratkim nožem gulio dugokoren. Smeđe korenje bilo je prljavo i lepljivo kada ga je zasecao, tako da su mu prsti bili prekriveni debelim slojem crema. Kada je završio s korenom, dodao ga je majci, koja ga je oprala i sasekla u lonac.

„Majko, pogledaj ovo“, viknu Tijen. Kasna popodnevna sunčeva svetlost prosipala se kroz prozor u zidu okrenutom ka zave-trini, obasipajući sto zracima. „Kamičak sa ove strane svetluca crveno, ali s druge strane je zelenkast.“

„Možda je čaroban“, primeti Hesina. Komad za komadom dugokorena padao je u vodu, koja je svakog puta pljuštala malčice drugačijim tonom.

„Mislim da je sigurno tako“, saglasi se Tijen. „Ili ima spren-
na. Da li sprenovi žive u kamenju?“

„Sprenovi žive u svemu“, odgovori Hesina.

„Ne mogu da žive u *svemu*“, reče Kal i baci oguljenu koru u
vedro ispred nogu. Pogleda kroz prozor, gledajući put koji vodi
od grada do vlastelinskog zamka.

„Žive“, ponovi Hesina. „Sprenovi se pojavljuju kada se nešto
promeni – kada se pojavi strah ili počne kiša. Oni su samo srce
promene, pa su stoga srce svega.“

„Ovaj dugokoren“, kaza Kal držeći ga sumnjičavo.

„Ima sprena.“

„A šta ako ga sasečeš?“

„Onda svako parčence ima sprena, samo sitnijeg.“

Kal se namršti, gledajući dugokorenje. Ono raste u puko-
tinama u stenju, gde se voda skuplja. Pomalo ima ukus kao
minerali, ali ga je lako uzgajati. Njegovoj porodici je u posled-
nje vreme potrebna jeftina hrana.

„Dakle, mi jedemo sprenove“, bezizražajno primeti Kal.

„Ne“, odgovori mu majka, „mi jedemo korenje.“

„Kada baš *moramo*“, dodade Tijen i namršti se.

„A sprenovi?“, bio je uporan Kal.

„Oni bivaju oslobođeni da se vrate gde god sprenovi žive.“

„Imam li ja sprena?“, upita Tijen gledajući se u nedra.

„Ti imaš dušu, sine. Ti si čovek. Ali moguće je da delovi tvog
tela imaju sprenove koji u njima žive. Veoma male.“

Tijen se uštinu za kožu, kao da pokušava da iščupa siću-
šnog sprena iz nje.

„Balega“, odjednom kaza Kal.

„Kale!“, prasnu Hesina. „Tako se ne priča pred ručak.“

„Balega“, bio je uporan Kal. „Da li ona ima sprenove?“

„Pretpostavljam da ima.“

„Balegasprenovi“, kaza Tijen, pa se zacereka.

Majka nastavi da secka. „Otkud sada sva ta pitanja?“

Kal slegnu ramenima. „Ja samo... ne znam. Onako.“

U poslednje vreme je razmišljao o tome kako svet radi i o tome šta će on sa svojim mestom u svetu. Drugi dečaci njegovih godina ne pitaju se gde je njihovo mesto. Većina njih *zna* šta ih čeka u budućnosti. Obrada polja.

Ali Kal ima izbora. Za poslednjih nekoliko meseci napokon je doneo tu odluku. Postaće vojnik. Sada mu je petnaest godina i može se dobrovoljno prijaviti kada vojska sledeći put prođe kroz grad. Nameravao je da upravo to uradi. Više nema kolebanja. Naučiće da se bori. To je sve. Zar ne?

„Hoću da razumem“, odgovori. „Samo hoću da sve ima nekog smisla.“

Njegova majka se na to nasmeši, u svojoj smeđoj radnoj haljini, kose skupljene u rep i pokrivena žutom maramom.

„Šta je bilo?“, zatraži da čuje on. „Zašto se smeješ?“

„Ti *samo* hoćeš da sve ima smisla?“

„Da.“

„Pa, kada gorljivi sledeći put prođu kroz grad da pale molitve kako bi uzvisili ljudima Zvanja, preneću im tu poruku.“ A onda se nasmeši. „U međuvremenu, nastavi da guliš korenje.“

Kal uzdahnu, ali uradi kako mu je rekla. Opet pogleda kroz prozor, a koren samo što mu ne ispade iz ruku od zgranutosti. Kočija dolazi putem iz pravca zamka. Osetio je nekakvu usplahirenost i kolebljivost. Mislio je da se pripremio, ali sada kada je taj čas kucnuo, on samo želi da ostane tu gde jeste i da guli korenje. Zacelo će biti još neke prilike...

Ne. Ustao je, pokušavajući da mu se u glasu ne čuje strepnja. „Idem da se operem.“ Pokaza prste umazane cremom.

„Trebalo je da prvo opereš korenje, kao što sam ti i rekla“, primeti njegova majka.

„Znam“, odgovori Kal. Je li njegov žalosni uzdah zvučao lažno? „Možda ih sada sve operem.“

Hesina nije ništa govorila dok je on skupljao preostalo korenje pa išao prema vratima da izade na svetlost predvečerja dok mu je srce divlje lupalo.

„Vidiš“, govorio je Tijen iza njega, „sa ove strane je zelen. Majko, mislim da to nije zbog nekog sprena. To je zbog svetla. Kamičak izgleda drugačije zbog svetla...“

Vrata se zatvoriše. Kal spusti korenje i pojuri kroz ulice Domokama, prolazeći pored ljudi koji su rezali ogrev, žena koje su bacale vodu od pranja sudova i nekih staraca koji su sedeli na stepeništu i posmatrali suton. Gurnu ruke u vodu s kišnicom, ali nije zastao da ih otrese. Protrčao je oko kuće svinjara Mabroa, pa pored zajedničke vode – velike rupe isečene u kamenu u središtu grada da bi se tu hvatala kišnica – pa duž vetrobedema, strme padine uz koju je varoš podignuta da bi bila zaštićena od oluja.

Tu je zatekao mali gaj panjtegova. Čvornovato i otprilike visoko kao prosečan čovek, to drveće ima lišće koje raste samo na zavetrini i to čitavom visinom drveta, kao prečage na merdevinama, trenutno se njišući na hladnom lahoru. Kada se Kal približio, veliki listovi nalik na zastave odsečno su se pribili uz debla, tako da se čuo niz odsečnih zvukova, poput pucanja biča.

Kalov otac je stajao na drugoj strani, držeći ruke iza leđa. Čekao je na mestu gde put koji vodi od zamka prolazi pored Domokama. Lirin se iznenađeno okrenu kada primeti Kala. Nosio je svoju najbolju odeću: plavi kaput koji se zakopčava sa strane, kao kaput nekog svetlookog. Ali bele pantalone ispod njega bile su vidno iznošene. Gledao je Kala kroz naočari.

„Idem s tobom“, izusti Kal. „U zamak.“

„Kako si znao?“

„Svi znaju“, odvrati Kal. „Zar misliš da se neće pričati o tome da te je svetli gospodar Rošon pozvao na večeru? Baš tebe?“

Lirin skrenu pogled. „Rekao sam tvojoj majci da ti nađe nekog posla.“

„Pokušala je.“ Kal se namršti. „Verovatno će mi izvući uši kada nađe ono dugokorenje ispred ulaznih vrata.“

Lirin ništa ne odgovori. Kočija se zaustavi uz škripu točkova po kamenju.

„Kale, ovo neće biti prijatan i lagodan obrok“, primeti Lirin.

„Oče, nisam budala.“ Kada je Hesini rečeno da više nema potrebe da radi u gradu... Pa, postoji razlog zašto su oni došli na to da jedu dugokorenje. „Ako ćeš već da se suočiš s njime, onda bi trebalo da ti neko pruža podršku.“

„A taj neko si ti?“

„Ja sam sve što imaš.“

Kočijaš pročisti grlo. Nije sišao da otvori vrata, kao što radi za svetlog gospodara Rošona.

Lirin pogleda Kala.

„Otići ću, otići ću, ako me oteraš“, reče mu Kal.

„Ne. Pođi, ako već moraš.“ Lirin priđe kočiji i otvori vrata. To nije bilo ono kitnjasto pozlaćeno vozilo koje je Rošon koristio. Ovo je druga kočija – ona starija, smeđa. Kal se pope u nju, osećajući nalet uzbuđenja zbog te male pobede – i jednaku meru straha.

Idu da se suoče s Rošonom. Napokon.

Klupe u kočiji bile su neverovatne. Crvena tkanina kojom su bile postavljene bila je mekša od bilo čega što je Kal u životu dodirnuo. On sede, a sedište je bilo iznenađujuće gipko. Lirin sede naspram Kala i zatvori vrata, pa kočijaš ošinu konje. Vozilo se okrenu i zatandrka uz drum. Ma koliko sedište bilo mekano, vožnja je bila stravično truckava, tako da su Kalu zubi cvokotali. Bilo je gore nego vožnja zaprežnim kolima, mada verovatno zbog toga što se kreću brže.

„Zašto nisi hteo da znamo za ovo?“, upita ga Kal.

„Nisam bio siguran da ću ići.“

„Pa šta bi drugo uradio?“

„Odselio bih se“, odgovori Lirin. „Odveo bih vas u Karbrant i pobegao iz ovog grada, iz ovog kraljevstva – i od Rošonovih sitničavih zađevica.“

Kal zgranuto trepnu. On nikada ne bi ni pomislio na to. Odjednom, kao da mu se čitav svet proširio. Budućnost mu se promenila, obmotala oko sebe i preuzela potpuno novo obličje. Otac, majka, Tijen... *sa* njim. „Zaista?“

Lirin rasejano klimnu. „Sve i da ne odemo u Karbrant, siguran sam da bi nas mnogi aletski gradovi dočekali s dobrodošlicom. U većini varoši nema vidara da se stara o žiteljima. Meštani koji su ponešto naučili iz sujeverja ili lečeći ranjene čalove trude se koliko mogu. Čak bismo mogli i da se preselimo u Kolinar; dovoljno sam umešan da tamo nađem posao kao vidarski pomoćnik.“

„Onda, zašto ne odemo? Zašto *nismo* otišli?“

Lirin je gledao kroz prozor. „Ne znam. Trebalo je. To ima smisla. Imamo novca, a ovde nas ne žele. Vlastelin nas mrzi, žitelji nam ne veruju, a kao i da Olujni otac lično hoće da nas obori.“ U Lirinovom glasu čulo se nešto. Možda žaljenje?

„Jednom sam veoma snažno pokušao da odem“, tišim glasom nastavi Lirin. „Ali ima neka veza između čovekovog doma i njegovog srca. Kale, ja sam se starao za ove ljude. Donosio njihovu decu na svet, nameštao im polomljene kosti, lečio im rane. Poslednjih nekoliko godina ti si gledao ono najgore u njima, ali bilo je i vreme pre toga – dobro vreme.“ Okrenu se da pogleda Kala, sklapajući ruke ispred sebe dok je kočija tandrkala. „Sine, oni su moji a ja sam njihov. Pošto Vistiova više nema, ja sam odgovoran za njih. Ne mogu da ih prepustim Rošonu.“

„Čak ni kada oni *vole* to što on radi?“

„Naročito zbog toga.“ Lirin se uhvati za glavu. „Olujni oče. To zvuči još gluplje kada se izgovori.“

„Ne, mislim da razumem.“ Kal slegnu ramenima. „Valjda, pa, oni i dalje dolaze kod nas kada su povređeni. Žale se kako

je neprirodno da se živ čovek seče, ali svejedno i dalje dolaze kod tebe. Nekada sam se pitao zašto je tako.“

„I jesi li došao do zaključka?“

„U neku ruku. Na kraju sam zaključio da bi oni radije da ostanu živi, pa da mogu da te još nekoliko dana psuju. Tako oni rade. Baš kao što ih ti lečiš. A nekada ti *jesu* davali novac. Čovek može svašta da priča, ali tamo gde daje sfere, tamo je i njegovo srce.“ Kal se namršti. „Valjda te *jesu* cenili.“

Lirin se nasmeši. „Pametno je to što si rekao. Kale, stalno zaboravljam da si skoro odrastao čovek. Samo se pitam kada se to desilo, a ja nisam primetio?“

One noći kada umalo nismo bili opljačkani, smesta je pomislio Kal. *One noći kada si svetlom obasjao ljude ispred naše kuće i pokazao da hrabrost nema nikakve veze s držanjem koplja u boju.*

„Ali grešiš u vezi s jednom stvari“, nastavi Lirin. „Kazao si da su me *nekada* cenili. Ali i dalje me cene. O, gundaju – stalno su gundali – ali takođe nam ostavljaju hranu.“

Kal se lecnu. „Zaista?“

„Šta misliš, čime se hranimo već četiri meseca?“

„Ali...“

„Plaše se Rošona, pa to kriju. Ostavljali su hranu tvojoj majci kada je išla da čisti ili su je stavljali u bure s kišnicom kada je prazno.“

„Pokušali su da nas opljačkaju.“

„A upravo su ti ljudi bili među onima koji su nam davali hranu.“

Kal je razmišljao o tome dok je kočija prilazila zamku. Dugo je prošlo otkad je poslednji put bio u toj velikoj dvospratnici. Bila je podignuta sa uobičajenim krovom zakošenim prema olujnoj strani, samo mnogo veća od običnih kuća. Zidovi joj behu od debelog belog kamenja, a na zavetrini je imala veličanstvene četvrtaste stubove.

Da li će on tu imati prilike da vidi Laral? Sramota ga je koliko u poslednje vreme retko razmišlja o njoj.

Dvorište ispred zamka bilo je ograđeno niskim kamenim zidom obraslim egzotičnim rastinjem. Kamenpupoljci su pošli po vrhu, tako da im je loza padala sa spoljne strane zida. Grozdovi jedne vrste kremenore rascvetavali su se sa unutrašnje strane u bezbroj jarkih boja. Bilo je tu nijansi narandžaste, crvene, žute i plave. Neko rastinje podsećalo je na hrpu odeće, prevoja raširenih u lepeze. Drugo je raslo kao rogovi. Većina biljaka imala je pipke koji su se vijugali na vetru kao niti. Svetli gospodar Rošon na dvorište pazi daleko više nego što je Vistiov pazio.

Prodoše pored okrećenih stubova i kroz debela drvena olujna vrata. Unutra je hodnik niske tavanice bio ukrašen keramičkim pločicama, a cirkonske sfere obasjavale su ga bledoplavom svetlošću.

Jedan visoki sluga u dugom crnom kaputu i s jarkoljubičastom kravatom sačekao ih je da ih pozdravi. Bio je to Natir, koji je postao domostrojitelj nakon što je Miliv preminuo. Dovedi su ga iz Dalilaka, jednog velikog priobalnog grada na severu.

Natir ih je poveo u trpezariju, gde je Rošon sedeo za dugim stolom od tamnog drveta. Ugojio se, mada ne dovoljno da bi bio smatran debelim. I dalje je imao onu prosedu bradu, a kosa mu je bila zaglađena sve do okovratnika. Bio je u belim pantalonama i s uskim crvenim prslukom preko bele košulje.

Već je počeo da jede, a Kalu su creva zakrčala od mirisa ljute hrane. Koliko li je vremena prošlo otkad je poslednji put jeo svinjetinu? Na stolu je bilo pet različitih umaka, a Rošonovo vino bilo je tamnonarandžasto, prozirno kao kristal. Jeo je sam, a nije bilo ni traga od toga da je sto postavljen za Larala ili njegovog sina.

Sluga pokaza jedan stočić postavljen u prostoriji pored trpezarije. Kalov otac ga samo pogleda, pa priđe Rošonovom stolu i

sede za njega. Rošon zastade, s ražnjićem na pola puta do usana, tako da je ljuti smeđi umak kapao na sto pred njim.

„Ja sam drugog nana po staležu“, reče Lirin, „i dobio sam lični poziv da obedujem s vama. Zacelo ćete poštovati načela staleža makar toliko da mi date mesto za svojim stolom.“

Rošon stisnu zube, ali se nije bunio. Duboko uzdahnuvši, Kal sede pored svog oca. Pre nego što ode u rat na Smrskanim ravnicama, on *mora* da sazna – je li njegov otac kukavica ili hrabar čovek.

Na svetlosti sfera u svom domu Lirin uvek deluje nejasno. On radi u svojoj vidarskoj sobi, zanemarujući ono što varošani pričaju o njemu. Zabranio je svom sinu da vežba s kopljem i rekao mu da i ne pomišlja na odlazak u rat. Zar to nisu postupci jedne kukavice? Ali pre pet meseci, Kal je u njemu video neočekivanu hrabrost.

A na spokojnoj plavoj svetlosti Rošonovog zamka, Lirin je čoveka daleko iznad sebe po staležu, bogatstvu i moći gledao pravo u oči. I to netremice. Kako mu to polazi za rukom? Kalu je srce preskakalo u nedrima. Morao je da spusti ruke u krilo da ne bi odale njegovu strepnju.

Rošon mahnu poslužitelju i mesta za njih dvojicu bila su postavljena veoma brzo. Rubovi prostorije bili su u mraku. Rošonov sto beše ostrvo obasjano svetlošću posred crnog prostranstva.

Pored zdela s vodom za pranje prstiju stajale su štirpane bele platnene salvete. Obed za svetlooke. Kal je retko kada jeo tako lepu hranu; pokušavao je da ne napravi budalu od sebe dok je kolebljivo uzimao ražnjić i oponašao Rošona, nožem skidajući poslednji komadić mesa, pa ga prinoseći ustima i grizući ga. Meso je bilo sočno i mekano, mada su začini bili daleko jači nego što je on navikao.

Lirin nije jeo. Naslonio se laktovima na sto, gledajući svetlog gospodara kako jede.

„Hteo sam da ti dam priliku da jedeš na miru“, nakon nekog vremena rekao je Rošon, „pre nego što počnemo da razgovaramo o ozbiljnim stvarima. Ali ti izgleda nisi voljan da iskoristiš moju velikodušnost.“

„Ne.“

„U redu“, odvrati Rošon pa uze parče beskvasnog hleba iz korpice i obmota ga oko ražnjića, skidajući nekoliko parčadi povrća odjednom da bi ih jeo sa hlebom. „Onda mi reci – koliko dugo misliš da mi prkosiš? Tvoja porodica je ostala bez ičega.“

„Nama je sasvim dobro“, ubaci se Kal.

Lirin ga pogleda, ali nije ga prekorio zbog toga što je progovorio. „Moj sin je sasvim u pravu. Možemo da preživimo. Ako ne budemo mogli, možemo da odemo. Rošone, neću se pokoriti vašoj volji.“

„Ako odeš“, primeti Rošon dižući jedan prst, „stupiću u dodir s tvojim novim vlastelinom i reći mu da si sfere ukrao od mene.“

„U toj istrazi, ja bih bio pobednička strana. Osim toga, kao vidar zaštićen sam od većine zahteva koje vi možete da iznesete.“ To je bila istina; ljudi i njihovi šegrti koji rade poslove od suštinske važnosti za gradove gde žive uživaju posebne vidove zaštite, čak i od svetlookih. Vorinski građanski zakonik toliko je složen i zamršen da je Kaladinu i dalje teško da ga razume.

„Da, ti bi dobio u toj istrazi“, saglasi se Rošon. „Bio si veoma podroban i pripremio upravo one dokumente koji su bili potrebni. Ti si bio jedini s Vistiovom kada ih je on pečatirao. Čudno što niko od njegovih pisara nije bio prisutan.“

„Ti pisari su mu pročitali spise.“

„A onda su izašli iz prostorije.“

„Zato što im je tako svetli gospodar Vistiov naredio. Kako mi se čini, oni su to priznali.“

Rošon slegnu ramenima. „Ne moram da *dokažem* da si ukrao te sfere, vidaru. Dovoljno mi je da jednostavno nastavim

ovako. Znam da tvoja porodica jede otpatke. Koliko ćeš ih dugo terati da pate zbog tvoje gordosti?“

„Oni nisu zastrašeni. A nisam ni ja.“

„Ne pitam te jeste li zastrašeni. Pitam te da li *gladujete*.“

„Ni u kom slučaju“, suvo odvrati Lirin. „Ako nemamo nešto za jelo, gostimo se pažnjom koju nam posvećujete, *svetli gospodaru*. Osećamo vaš pogled na sebi i čujemo vaše šaputanje varošanima. Sudeći po stepenu pažnje koju nam posvećujete, ispada da ste *vi* zastrašeni.“

Rošon začuta, mlitavom rukom držeći ražnjić, sevajući jarkozelenim očima i stiskajući usne. U mraku je izgledalo skoro kao da te oči *sijaju*. Kal se jedva suzdržao da ne uzmakne pod bremenom tog pogleda punog neodobravanja. Svetlooki kakav je Rošon zrače zapovedništvom.

On nije pravi svetlooki! On je otpad! Vremenom ću videti prave svetlooke. Časne ljude.

Lirin je vlastelina gledao pravo u oči. „Svaki mesec dok vam pružamo otpor predstavlja udarac vašoj vlasti. Ne možete da me uhapsite, pošto bi se istraga završila u moju korist. Pokušali ste da okrenete ljude protiv mene, ali oni duboko u sebi znaju da sam im potreban.“

Rošon se nagnu prema njemu. „Ne dopada mi se tvoj gradić.“

Lirin se namršti na taj čudan odgovor. „Ne dopada mi se to što se prema meni ponašaju kao prema *izgnaniku*“, nastavi Rošon. „Ne dopada mi se to što živim tako daleko od svega – svega bitnog. A najviše mi se ne dopadaju pokondireni tamnooki.“

„Nekako mi je teško da saosećam s vama.“

Rošon se podrugljivo isceri, pa pogleda svoje jelo kao da je izgubilo svaki ukus. „U redu. Hajde da se... dogovorimo. Ja ću uzeti devet desetina sfera. Ti možeš da zadržiš ostatak.“

Kal uvređeno ustade. „Moj otac nikada neće...“

„Kale“, prekide ga Lirin. „Umem da govorim u svoje ime.“

„Ali nećeš valjda da prihvatiš takav dogovor?“

Lirin nije odmah odgovorio. Na kraju je samo rekao: „Kale, idi u kuhinju. Pitaj ih da li imaju neku hranu koja je više po tvom ukusu.“

„Oče, ne...“

„Sine, odlazi.“ Lirinov glas bio je odlučan.

Zar je to istina? Zar će se nakon svega toga njegov otac jednostavno *predati*? Kal je osetio kako crveni, pa je pobjegao iz trpezarije. Zna gde je kuhinja. U detinjstvu je tamo često ručao s Laral.

Otišao je ne zato što mu je tako rečeno, već zbog toga što nije želeo da ni njegov otac ni Rošon vide šta oseća: kajanje zbog toga što se otvoreno usprotivio Rošonu kada je njegov otac nameravao da popusti, poniženje zbog toga što je njegov otac uopšte *razmatrao* predaju, osujećenost zbog toga što je nateran da ode. Zgrozio se kada je shvatio da plače. Prošao je pored dva Rošonova kućna vojnika koji su stajali pored dovratka, obasjani samo sa zida uljanom lampom veoma kratkog fitilja. Njihove grube crte behu osvetljene ćilibarskim nijansama.

Kal je žurno prošao pored njih, pa je skrenuo za jedan ugao pre nego što je zastao uz postolje za biljke, gde se borio sa svojim osećanjima. Na stalku je bio lozopupoljak koji se drži unutra, uzgojen tako da je sve vreme otvoren; nekoliko kupastih cvetova pružalo se iz zakrčljale ljuštore. Svetiljka na zidu iznad njega gorela je i bacala prigušenu svetlost. Ovo su zadnje prostorije u zamku, blizu odaja za služinčad, tako da se tu ne koriste sfere za osvetljenje.

Kal se naslonio o zid, duboko dišući. Osećao se kao jedna od deset budala – naročito Kabin, koji se ponaša kao dete iako je odrasla osoba. Ali šta da misli o Lirinovim postupcima?

Obrisao je oči, pa gurnuo pokretna vrata i ušao u kuhinju. Za Rošona i dalje radi Vistiovljev kuvar. Barm je bio visok i vitak, tamne kose prikupljene u pletenicu. Hodao je niz svoj kuhinjski pult, izdajući uputstva raznim nižim kuvarima dok su dva

parščoveka ulazila i izlazila kroz zadnja vrata zamka, noseći sanduke s hranom. Barm je dugom metalnom kašikom lupao po nekoj šerpi ili tiganju koji su visili s tavanice svaki put kada bi izdao naređenje.

Kala jedva i da je pogledao smeđim očima pre nego što je jednom od slugu naredio da donese lepinju i pirinač s voćem. Obrok za decu. Kal je osećao još veći stid zato što je Barm odmah znao zašto su ga poslali u kuhinju.

Kal priđe niši za obedovanje da bi tu sačekao hranu. Niša je bila okrečena u belo i u njoj je bio kameni sto. Kal je seo, pa se nalaktio na kamen i uhvatio za glavu.

Zašto se toliko razbesneo zbog pomisli na to da će njegov otac možda većinu njihovih sfera dati u zamenu za bezbednost? Istina, ako do toga dođe, neće ostati dovoljno novca da Kal ode u Karbrant. Ali on je već rešio da postane vojnik. Zato to nije ni bitno – zar ne?

Ja ću zaista otići u vojsku, pomislio je Kal. Pobeći ću i ja ću...

Taj san – taj plan – odjednom mu se učini detinjastim. On pripada dečaku koji bi trebalo da jede jela s voćem i koji zaslužuje da ga oteraju od stola kada odrasli razgovaraju o važnim temama. Prvi put u životu pomisao na to da neće učiti za vidara ispunila ga je žaljenjem.

Kuhinjska vrata se otvoriše uz tresak. Rošonov sin Rilir razmetljivo uđe u kuhinju, sve vreme čavrljajući sa nekim iza sebe. „... Ne znam *zašto* je otac toliko uporan u tome da ovde sve živo bude tako sumorno. Uljane svetiljke u hodnicima? Zar bi mogao da bude još seljačkiji? Prijalo bi mu kada bih mogao da ga izvučem da pođemo u lov. Taman neka korist od toga što živimo u ovoliko udaljenom mestu.“

Rilir je primetio da Kal tu sedi, ali prošao je pored njega kao kada čovek primeti stolicu ili policu za vino: primećuje, ali zanemaruje.

Kalov pogled bio je uprt u osobu koja je išla za Rilirom. Bila je to Lalar, Vistiiovljeva kćer.

Tako se mnogo toga promenilo. Mnogo je vremena prošlo i to što ju je video probudilo je u njemu stara osećanja. Sramota, uzbuđenost. Zna li ona da su se njegovi roditelji nadali da će se on udati za nju? Potpuno se zbunio samo zbog toga što ju je opet video. Ali ne – njegov otac može da pogleda Rošona u oči, pa može i on nju.

Kal ustade i klimnu da je pozdravi. Ona ga na tren pogleda i slabašno pocrvene, u pratnji stare dadilje.

Šta se desilo s Lalar koju je on poznao, devojčicom puštene žuto-crne kose koja je volela da se vere po stenju i trči po poljima? Sada je bila obmotana u glatku žutu svilu – haljinu skladnog kroja za svetlooke žene – a njena uredno pokupljena kosa bila je obojena u crno da bi se sakrili plavi pramenovi. Leva šaka joj beše skromno skrivena u rukavu. Lalar *izgleda* kao svetlooka.

Vistiiovljevo bogatstvo – ono što je od njega ostalo – otišlo je njoj. Kada je Rošonu data vlast nad Domokamom i kada mu je podaren zamak sa okolnim posedima, visoki knez Sadeas dao je Lalar miraz kao nadoknadu za to.

„Ti“, reče Rilir klimajući glavom Kalu i govoreći pravilnim, gradskim naglaskom, „budi dobar dečko pa nam donesi večeru. Ješćemo ovde, u niši.“

„Ja nisam kuhinjski sluga.“

„Pa?“

Kal pocrvene.

„Ako očekuješ nekakvu napojnicu ili nagradu samo zbog toga što ćeš mi doneti jelo...“

„Ja nisam... mislim...“ Kal pogleda Lalar. „Lalar, reci mu.“

Ona skrenu pogled. „Pa, dečko, polazi“, reče mu ona. „Uradi kako ti je rečeno. Gladni smo.“

Kal je zgranuto pogleda, pa oseti kako još više crveni. „Ja... ja neću ništa da vam donosim!“, nekako uspe da izusti. „Neću

vam ništa donositi ma koliko mi sfera ponudili. Ja nisam poslušitelj. Ja sam vidar.“

„O, ti si sin *onog* čoveka.“

„Jesam“, odvrati Kal, iznenađen koliko je ponosan zbog toga. „Neću dozvoliti da me ti prisiljavaš ni na šta, Rilire Rošone, baš kao što moj otac to ne dozvoljava tvom.“

Samo što njih dvojica u ovom trenutku sklapaju dogovor...

„Otac nije spomenuo koliko si zabavan“, primeti Rilir i nasloni se na zid. Delovao je kao da je čitavu deceniju stariji od Kala, a ne samo dve godine. „Dakle, tebi je sramota da čoveku donosiš ručak? To što si vidar znači da si mnogo bolji od kuhinjskog osoblja?“

„Pa, ne. To samo nije moje Zvanje.“

„Šta je onda tvoje Zvanje?“

„Lečenje bolesnih.“

„A zar se ja neću razboleti ako ne jedem? Stoga, zar tvoja dužnost nije da me nahraniš?“

Kal se namršti. „To... pa, to uopšte nije ista stvar.“

„Ja to smatram veoma sličnim.“

„Vidi, zašto ti ne bi sam sebi doneo hranu?“

„To nije moje Zvanje.“

„Pa *šta* je tvoje Zvanje?“, odgovori mu Kal njegovim rečima.

„Ja sam gradski naslednik“, odvrati Rilir. „Moja dužnost je da predvodim – da se staram za to da se poslovi završavaju i da se ljudi bave plodotvornim poslovima. Kao takav, određujem važne zadatke besposlenim tamnookima, kako bi oni bili od koristi.“

Kal je oklevao, osećajući sve veći bes.

„Vidiš kako njegov mali mozak radi“, reče Rilir obraćajući se Loral. „Kao vatra koja se gasi, sagorevajući ono malo goriva što ima i dižući dim. Ah, vidi samo kako mu je lice pocrvenelo od tolike vreline.“

„Rilire, molim te“, reče mu Loral hvatajući ga za ruku.

Rilir ga pogleda na tren, pa prevrnu očima. „Draga, ponekad si ista kao moj otac.“ Uspravi se i – sa izrazom lica kao da se miri s teškom sudbinom – povede je dublje u kuhinju.

Kal odsečno sede, skoro izubijavši noge o klupu od siline udarca. Jedan mladi sluga donese mu hranu i spusti je na sto, ali Kala je to samo podsetilo na njegovu detinjastost. I zato nije jeo; samo je zurio u hranu dok, nakon nekog vremena, njegov otac nije ušao u kuhinju. Rilir i Laral do tada su već otišli.

Lirin priđe niši i pogleda Kala. „Nisi jeo.“

Kal odmahnu glavom.

„Trebalo je. Bilo je besplatno. Hajdemo.“

Čutke su izašli iz zamka i krenuli u mrak. Kočija ih je čekala, pa je Kal ubrzo opet sedeo naspram svog oca. Kočijaš se popeo na svoje mesto, od čega se cela kočija zatresla, pa su na pucanj bičem konji krenuli u kas.

„Hoću da budem vidar“, odjednom reče Kal.

Lice njegovog oca – skriveno u senkama – bilo je bezizražajno. Ali kada je progovorio, zvučao je zbunjeno. „Sine, znam ja to.“

„Ne. Hoću da budem vidar. Neću da pobegnem i odem u rat.“

Tišina je vladala tamom.

„Zar si *razmišljao* o tome?“, upita Lirin.

„Jesam“, priznade Kal. „To je bilo detinjasto, ali odlučio sam da umesto toga hoću da učim za vidara.“

„Zašto? Šta te je nagnalo da se predomisliš?“

„Moram da znam kako *oni* razmišljaju“, odgovori Kal i klimnu nazad, prema zamku. „Oni su učeni da zapetljavaju svoje rečenice, a ja moram da budem u stanju da se suočim s njima i da ne popuštam. Ne kao...“ On zastade.

„Kao što sam i ja popustio?“, sa uzdahom upita Lirin.

Kal se ugrize za usnu, ali morao je da pita. „Koliko si sfera pristao da mu daš? Da li će ih i dalje biti dovoljno da idem u Karbrant?“

„Nisam mu dao ništa.“

„Ali...“

„Rošon i ja smo dugo razgovarali, svađajući se oko količine novca. Pretvarao sam se da sam pobesneo i otišao.“

„Pretvarao?“; zbunjeno upita Kal.

Njegov otac se nagnuo prema njemu, šapćući da ih kočijaš ne bi čuo. To je u svakom slučaju bilo malo verovatno, zbog truckanja i tandrkanja točkova po kamenu. „On mora da misli kako sam ja voljan da popustim. Svrha današnjeg sastanka bila je ostavljanje *utiska* očaja. Isprva snažno protivljenje, za kojim sledi osujećenost, tako da on misli da me je pobedio. Na kraju svega toga – povlačenje. Opet će me pozvati za nekoliko meseci, nakon što me bude pustio da se neko vreme *preznojavam*.“

„Ali ti nećeš ni tada da popustiš?“; šapatom ga upita Kal.

„Ne. Ma koliko mu sfera dao, on će samo postati gramziv i hteti da dobije i ostale. Ovde zemlja ne rađa kao nekada, a Rošon je skoro ostao bez para zbog toga što je izgubio političke bitke. I dalje ne znam koji je to visoki velmoža rešio da ga pošalje ovamo da nas muči, mada bih voleo da mi je taj na neko vreme u mračnoj sobi...“

Kal se zgranuo od žestine s kojom je Lirin to rekao. Nikada u životu nije čuo svog oca da priđe bliže otvorenoj pretnji nasiljem protiv nekoga.

„Ali zašto si uopšte prolazio kroz sve ovo?“; prošapta Kal.

„Sam si rekao da možemo da mu se odupiremo. I majka tako misli. Nećemo se hraniti baš sjajno, ali nećemo ni gladovati.“

Njegov otac mu ništa nije odgovorio, mada je delovao uznemireno.

„Bilo ti je potrebno da ga navedeš na to da pomisli kako se predajemo“, kaza Kal. „Ili da smo blizu toga. Je li to zato da bi on prestao da nas potkopava? Da bi se usredsredio na sklapanje dogovora, a ne na...“

Kal se zaledi. U očevim očima je video nešto nepoznato. Nešto nalik na grižu savesti. Odjednom je sve imalo smisla. Ledenog i stravičnog smisla.

„Olujni oče“, prošapta Kal, „ti *jesi* ukrao sfere, zar ne?“

Njegov otac ostade da čuti, vozeći se u toj staroj kočiji, kojom su vladale senke i mrak.

„Zato si toliko napet otkad je Vistiov preminuo“, prošapta Kal. „Piće, zabrinutost... Ti si lopov! Mi smo porodica lopova.“

Kočija se okrenula a ljubičasta svetlost Salasa obasjala je Lirinovo lice. Iz tog ugla nije delovao ni izbliza onako zlokobno – zapravo, delovao je krhko. Sklopio je ruke pred sobom, a mesečina mu se odražavala u očima. „Kale, Vistiov tih poslednjih dana nije bio pri čistoj svesti“, prošapta on. „Znao sam da ćemo s njegovom smrću ostati bez bračne zajednice koja nam je bila obećana. Liral nije bila punoletna, a novi vlastelin svakako ne bi dozvolio da jedan tamnooki dođe do njenog nasleđstva kroz brak.“

„Pa si ga zato *opljačkao*?“ Kal oseti kako se grči.

„Pobrinuo sam se da se neka obećanja poštuju. Nešto sam morao da uradim. Nisam se usudio da imam poverenja u velikodušnost novog vlastelina. Kao što vidiš, to je bilo pametno.“

Kal je sve to vreme pretpostavljao da ih Rošon proganja iz zlobe i mržnje. A na kraju se ispostavilo da je to *opravdano*. „Ne mogu da verujem.“

„Da li to toliko mnogo menja stvari?“, šapatom je upitao Lirin. Lice mu je na slaboj svetlosti delovalo sablasno. „Šta je to sada drugačije?“

„Sve.“

„Ali istovremeno – ništa. Rošon i dalje hoće da nam uzme te sfere, a mi ih i dalje zaslužujemo. Da je Vistiov bio pri čistoj svesti i zdravoj pameti, on bi nam te sfere dao. Uveren sam u to.“

„Ali nije.“

„Ne.“

Stvari su iste, ali drugačije. Dovoljan je bio jedan korak da se čitav svet okrene naglavačke. Zlikovac je postao junak, a junak zlikovac. „Ja...“, zausti Kal, „ne mogu da se odlučim je li to što si učinio bilo neverovatno hrabro ili neverovatno pogrešno.“

Lirin uzdahnu. „Tačno znam kako ti je.“ Zavali se nazad na klupu. „Molim te, nemoj da kažeš Tijenu šta smo uradili.“ Šta *smo* uradili. Hesina mu je pomogla. „Razumećeš kada budeš stariji.“

„Možda“, odgovori Kal odmahujući glavom. „Ali jedno se nije promenilo. I dalje želim da idem u Karbrant.“

„Čak i zahvaljujući ukradenim sferama?“

„Naći ću neki način da ih vratim. Ne Rošonu, već Lalar.“

„Ona će ubrzo postati Rošon“, odgovori mu Lirin. „Trebalo bi da očekujemo njenu i Rilirovu veridbu pre kraja ove godine. Rošon sada neće dozvoliti da mu ona izmakne, pošto je ostao bez svake političke naklonosti u Kolinaru. Ona je jedna od malobrojnih prilika da njegov sin sklopi savez s nekom dobrom kućom.“

Kal oseti kako mu se utroba prevrće na pomen Lalar. „Moram da učim. Možda mogu...“

Šta mogu?, pomislio je. *Da se vratim i da je ubedim da ostavi Rilira zbog mene? Besmisleno.*

Odjednom pogleda svog oca, koji je tužno pognuo glavu. On *jeste* junak. Takođe je zlikovac. Ali za svoju porodicu je junak. „Neću reći Tijenu“, prošapta Kal. „A sfere ću potrošiti na put u Kolinar i učenje.“

Njegov otac diže pogled.

„Hoću da naučim kako da se suočavam sa svetlookima, kao što ti radiš“, reče mu Kal. „Svako od njih može da me napravi budalom. Hoću da naučim da pričam kao oni i da razmišljam kao oni.“

„Sine, hteo sam da učiš da bi mogao da pomažeš ljudima, a ne da vraćaš milo za drago svetlookima.“

„Mislim da mogu i jedno i drugo – samo ako sam dovoljno pametan.“

Lirin frknu. „Sine, ti si sasvim dovoljno pametan. Dovoljno ličiš na majku da možeš da obrlatiš svakog svetlookog. Kale, na univerzitetu ćeš naučiti kako.“

„Hoću da počnem da koristim svoje puno ime“, odgovori on, iznenadivši samog sebe. „Kaladin.“ To je muško ime. Oduvek mu je bilo mrsko što to zvuči kao ime nekog svetlookog. Sada mu deluje prikladno.

On nije tamnooki seljak, ali nije ni svetlooki vlastelin. On je nešto između. Kal je bio dete koje je htelo da stupi u vojsku zato što su drugi dečaci sanjali o tome. Kaladin će biti odrastao čovek koji će naučiti kako da bude vidar i koji će savladati sve običaje svetlookih. A onda će se jednoga dana vratiti u ovaj grad i dokazati Rošonu, Riliru, pa i Lalar – da su pogrešili kada su ga zanemarili, smatrajući ga nebitnim.

„U redu“, reče mu Lirin. „Kaladine.“